

BALÁZS IMRE JÓZSEF

A ROCKZENETÖRTÉNET MEDRE

Zilahi Csaba: *Erdélyi magyaRock 1970–2010. II.*

■ A közép-kelet-európai populáris zene történetének megírása sajátos tétet hordoz: egyre nyilvánvalóbbá válik, hogy a diktatúraellenes protestmozgalmak története, az ellenkultúra alakulása, a spontán, alulról szerveződő félnyilvánosság olyan összetevő a térség társadalomtörténetében, amely nélkül a korábban kanonikusnak számító irodalmi, filmes, képzőművészeti történetek feltárása csak részleges lehet.

2022-es, *Erdélyi magyaRock 1970–2010* című kötetében Zilahi Csaba rádiós újságíró olyan történeteket, adatokat hozott felszínre rockzenetörténeti összefoglalójában, amelyek sajátos logikájú elrendezésben vetettek fel egy első javaslatot arról, hogy milyen lehetne az erdélyi magyar rockzene története. Azon túlmenően ugyanis, hogy Zilahi Csaba olyan adattárat, lexikonszerű ismertettségűjteményt hozott létre négy évtized zenekarairól és előadóiról, amely egy helyen korábban nem volt elérhető, létrehozott még egy szerkezetet is, illetve egy spontánul alakuló módszertant. A szerkezet elsősorban a rendszerváltás előtt kialakult erdélyi magyar nyilvánosság jellegzetességeire épült: a beat- és rockzene országosnak mondható nyilvánosságába csupán néhány zenekar és előadó törhetett be, közülük a legjelentősebbek, a rendszerváltás előtt magyar nyelvű albumokat is megjelentető Metropolis Group és a Garabonciás méltán kaptak kiemelt figyelmet a könyvben. A többi zenekar és előadó inkább a szűkebb, regionális nyilvánosságban hagyott nyomokat,

ezért a könyv szerkezetileg is az egyes régiók, megyeközpontok csomópontjai szerint összegzett. Az internetes promóció előtti korszakban az erdélyi popzene szerkezetének ez a regionális töltete lényegében továbbra is megmaradt, az egyes zenekarok saját szűkebb régiójukban jutottak inkább koncertlehetőségekhez, és a sajtófigyelem is ezt a jellegzetességet követte. Ez az, ami a 2010 körüli korszaklezárást indokolta és indokolja Zilahi Csaba immár sorozattá alakuló könyveiben, ezt követően már egyre hangsúlyosabbak a profi promóció lehetőségei, könnyebb a regionális határok átlépése, gyakoribbak a távoli, gyakran digitális hangrögzítési és -továbbítási technikák zenei együttműködésekre is rávetülő következményei.

A spontánul alakuló módszertan jellegzetessége volt továbbá, hogy a fókusz a lázadóbb, kritikusabb műfajokra esett, így a beat és a rock zenekaraira. Ez bizonyára összefügg azzal, hogy a romániai magyar zenekarok esetében eleve kevés „mainstream”, a túrtség vagy tiltottság kategóriáján túli, kifejezetten a „támogatottság” reflektorfényébe kerülő zenei előadóról beszélhetünk 1989 előtt. Az utólagos történetek rendre arra mutatnak rá, mennyire egy-egy személytől, egy-egy regionális intézménytől, művelődési háztól, kultúrfelelőstől függött az, hogy valamely hangfelvétel elkészüljön, vagy hogy néhány koncert megszerveződjön. A siker küszöbére való eljutás a rendszerváltás előtt a magyar előadók, zenekarok számára rendre a román nyelven való

énéklést, koncertezést is jelentette volna, amitől az elnyomó politikai rendszer kontextusában sokan eleve ódzkodtak.

1989 előtt ezek a műfajok kevés nyomot hagytak a nyilvánosságban, és kis számú anyag került át róluk közgyűjteményekbe. Aki tehát ezt a területet kutatja, sokat kell építenie az oral history módszerére: interjúkat kell készítenie, beszélgetnie kell az érintettekkel, magánarchívumok anyagaiban kell kutakodnia. Egy olyan tapasztalt, a területen nagy tájékozottsággal rendelkező újságíró esetében, mint Zilahi Csaba, ez a módszer kézenfekvő, és kiválóan működik. Interjúk, korabeli újságcikkek, visszaemlékezések egészítik ki mindkét kötet anyagát, olykor a korszakhangulatot is megidézve egy-egy jellegzetes szófordulat által.

Melyek tehát a 2025-ös, második kötet újdonságai az előzőhöz képest?

Az első észrevétel, hogy a második kötet az elsővel együtt, annak kiegészítéseként olvasandó, a fő történeteszmét és a főszereplők az első könyvben körvonalazódtak. A második könyvvel együtt viszont jobban láthatóak az összefüggések, hálózatok, intézményes formák, amelyek ezt a történetet alakították. Például az, hogy egy kisebb zenei szcénán, mint amilyen az erdélyi magyar popzene, mennyire összekapcsolódnak a más országokban talán különálló műfajok. Amellett, hogy ezt a tágabb keretet is látjuk a második könyvből, azt, ahogyan a folk, a táncművelés, a régizene, a táncdalműfajok és a jazz egyaránt kapcsolódhatnak a beathoz és rockhoz, a második kötet klasszikus „kiegészítő” funkciót is vállal, olyan beat- és rockzenekarokat is beiktatva a történetbe, amelyek az első kötetből inkább információhiány, vagy kisebb intenzitású tevékenység miatt maradtak ki.

Azt, hogy az erdélyi magyar pop történet nagy felhajtóereje a hetvenes évektől a korabeli fesztiválművelés (kiemelten az 1970–1973 közötti Siculus Fesztivál, majd néhány más utóda), illetve a televíziós és rádiós felvételek,

bemutatói lehetőségek, már Zilahi Csaba első könyve bőséges példanyaggal támasztotta alá. A második kötet nagy újdonsága, hogy közelebb visz a zenészi életutak köznapiabb történeteihez, ahhoz, hogy milyen lehetséges karriermodellek működtek akkoriban, és milyen infrastrukturális háttérre volt szüksége egy-egy vidékinek számító zenekarnak.

Kiemelten dokumentumértékű mindaz, amit a könyvben Pávai István, Cserey Csaba, Farkas József „Api” vagy Bereczki Gábor mesél. Mindannyiuk esetében elmondható, hogy zenei pályájuk során, amelyik rendre a beatzene felől indult, a professzionalizáció irányába komoly fordulatokat vett. Bereczki Gábor esetében a beat-folk-régizene a pálya iránya, Pávai István a beat-rock-esztrádzene-komolyzene-népzene közegeiben egyaránt aktívan vett részt, Cserey Csaba a beat-progresszív rock-jazz-világzene vonalon haladt, Farkas József a jazz-rock-funky irányt követte az igényes musicalzenék és esztrádzene mellett. Összességében megállapítható, hogy az 1970-es évektől kezdődően az akusztikus folkzene Erdélyben nagyobb hangsúllyal van jelen, mint a magyarországi popkultúrában. Azok, akik a folkzenében tevékenyek, gyakran a régizene vagy a táncművelés felé is elmozdulnak, e műfajok között nagy az átjárás. Ezért is indokolt, hogy az előbb említett zenészekhez képest valamelyest nagyobb ismeretességgel rendelkező, sajtóban is gyakran szereplő Józsa Erika, Boros Zoltán, Márkus Barbarossa János vagy Zakariás Erzsébet műfajai, a folk, illetve a jazz integrálódjanak Zilahi Csaba megálmodott történetébe. Ugyanígy hiánypótló, hogy a rendszerváltás előtti korszak mainstream előadói, a klasszikusabb táncdalok és esztrádzene előadói (Tamás Gábor, Kiss Éva stb.), vagy a gyerekdalok, megzenésített versek szerzői is beépülnek valamelyest az új kötetbe.

Az erdélyi pop történet rejtett szálai közé tartozik a szervezőegyenységek, promóterek története. Az 1980-as években Marosvásárhelyen tevékenykedett

például Titus Daschievici, aki a helyi Szakszervezetek Házában az Ifjúsági Klubot vezette. Zilahi Csaba könyvéből kiderül, hány magyar rockegyüttes pályáját egyengette ekkoriban (Corax, Polifon, Relax stb.). Ez is a lokális hálózatok feltárásának fontossága felé mutat. Akárcsak az a jelzésszerűen újra és újra felbukkanó elem, ahogyan a zenei pályán maradó szereplők a lokális szcena szűkössége folytán igen gyakran a vendéglők, lakodalmak, színházak zenekariban maradhattak hosszabb távon is a zenei pályán.

Zilahi Csaba könyve, ha figyelmesen olvassuk, számos kultúrtörténeti csemegét tartogat. Kiderül például belőle az a kevésbé közismert adat, hogy Tamás Gábor korai, 1974-es szólólemezén a *Jézus Krisztus, Szupersztár*, illetve a *Hair* egy-egy dalát énekelte, Józsa Erika fordításában. Ugyanő az Acustic T 74 tagjaként Palocsay Zsigmond dalszövegeit vitte sikerre. A nagyváradi Napraforgó 1980-ban egy Hervay Gizella-vers (*Veled vagy nélküled*) megzenésített változatát veszi lemezre. A könyvben több interjúalany is reflektál arra, hogy a megzenésített versek hogyan és miért váltak a korabeli kultúra szerves részeivé. Az igényes szövegfor-

málás mellett nyilván érv lehetett a cenzúra felé, ha valamely szöveg már korábban megjelent nyomtatásban is.

Összességében megállapítható, hogy az *Erdélyi magyaRock II.* horizontja kibővült az első kötethez képest, pontosabban tud rávilágítani a zenei összefüggésekre. A területtel kapcsolatos tudásnak egy olyan stádiumában, amikor elengedhetetlenül fontos az adatok összegyűjtése, a nyilvánosságba korábban be nem került elemek összegzése, Zilahi Csaba könyve katalizátorként is működnek. Több olyan történet nyomát, újonnan kiadott, régi hangfelvételek hírért hordozza a második kötet, amelyek talán elő sem kerültek volna, ha az első kötethez kapcsolódó 2022-es és 2023-as események kapcsán nem esett volna reflektorfény a területre. A szerző több településen tartott könyvbemutatót Erdélyben és Magyarországon, egykori, időközben inaktívvá vált zenekarok koncertjeinek megszervezését is katalizálva. Mint annyszor az erdélyi rocktörténet közelmúltjában, ezekkel az eseményekkel és könyvekkel is demonstrálható, ahogy egy-egy személy, zenei szerkesztő érzékelhető folyamatokat indít el a regionális kultúrában.

